

DALŠÍ CIZÍ JAZYK NA ZŠ: VÝZKUMY A ARGUMENTY

Hana Andrášová – Martin Lachout – Václav Velčovský

Zveřejněno 25. 11. 2025
na webových stránkách
Svazu germanistů ČR

V souvislosti s revizemi Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (ISCED 1+2) zakořenila ve veřejném prostoru celá řada tvrzení o výuce dalšího cizího jazyka (FL2). Od roku 2014 je povinnou součástí kurikula s výstupní úrovní A1 dle SERRJ. Platné znění revizí (z února a června 2025) toto pojetí zachovává. Volby do Poslanecké sněmovny (2025) tuto problematiku opětovně otevřely. Pokud se jakákoliv strana rozhodla věnovat tématu FL2, vždy navrhovala totéž: jeho „znepovinnění“. Nápadně často doplňovali politici svá vyjádření o bližší nespecifikovaná „doporučení odborníků“. Při bližším pohledu se tato rétorická figura ukáže jako zcela vyprázdněná (srov. ŠTECH 2021). Přestože návrh programového prohlášení vlády změny v pojetí FL2 neavizuje, může akademické posouzení zakořeněných tvrzení přispět ke zkvalitnění kurikulární diskuse a k hledání reakcí na velmi specifické výzvy výuky FL2 na ZŠ (srov. ČŠI 2023).

Výroky je možno rozdělit do čtyř tematických skupin: (1) vliv FL2 na kognitivní vývoj a výsledky učení, (2) na interpersonální a interkulturní kompetence, (3) jeho ekonomické aspekty a (4) naplňování zásady rovného přístupu. Ověření jejich pravdivosti proběhlo zprostředkovaně, tedy aktuálními výzkumy, šetřeními nebo analýzami obdobného zaměření a jejich metareflexí. Šlo o odborné texty vydané po roce 2013, preferované v angličtině nebo němčině a v režimu CC-BY, zaměřené na výuku a akvizici FL2 v ISCED 1+2 u běžné žákovské populace EU. Dále byla zohledněna jejich reprezentativnost, metodologie a průkaznost. Výsledky těchto ověření lze považovat za validní pro celou EU. Nijak však neovlivňují legitimitu výsostně politického rozhodnutí ministra školství ve věci kurikula. Autoři tohoto příspěvku ji respektují a ctí. Předkládají ale k jakémukoliv dalšímu využití doporučení odborníků bez uvozek.

Tento dokument je primárně v elektronické podobě. Odkazy (vč. odborné literatury) mají podobu podtržených slov přímo v textu. QR kód směřuje na uložště, kde je tento dokument možno stáhnout. Dokument i odkaz jsou volně šiřitelné k jakémukoliv dalšímu využití.

Shrnutí do minuty a půl

Aktuální výzkumy prokázaly **pozitivní vliv učení se FL2 na vývoj kognitivních funkcí žáka, na jeho čtenářskou a logicko-matematickou gramotnost i na studijní předpoklady**. Platí to pro všechny žáky. Údajný negativní vliv FL2 na výsledky v jiných předmětech se neprokázal. Vyvráceno bylo i tvrzení o benefitech jen pro specifickou skupinu žáků. Výuka FL2 má prokazatelně pozitivní vliv na **sociální a interkulturní kompetence žáků, na rozvoj jejich pozitivních životních postojů a obecně na jejich motivaci k učení**. Na Slovensku se velmi signifikantně projevila korelace mezi zrušením povinné výuky FL2 na ZŠ (2019) a výrazným prohloubením sociálních disparit. **Povinnost FL2 je inkluzivní** a holisticky přínosná pro každého žáka. Výuku FL2 nelze redukovat jen na akvizici jazyka. Její obecně kognitivní dopady jsou významné, stabilní a nezávislé na IQ, handicapu nebo nadání žáka. Rovněž makroekonomicky se tyto výdaje vyplatí.

V textu použité zkratky a statistické veličiny:

- BCR (Benefit-to-Cost Ratio): celková současná hodnota výhod ku nákladům na zajištění konkrétního stavu, činnosti či jevu.
- CC-BY: licence Creative Commons umožňující volně šířit, upravovat a komerčně využívat dílo s jeho patřičnou citací.
- CLIL (Content and Language Integrated Learning): nástroj jazykové výuky integrující cizí jazyk a neязыkový předmět.
- d (Cohenovo d): rozdíl dvou aritmetických průměrů dělený jejich kombinovanou směrodatnou odchylkou; používá se pro hodnocení účinku.
- FL (foreign language): cizí jazyk, resp. jeho výuka, číslo označuje pořadí jeho akvizice.
- g (Hedgesovo g): míra velikosti účinku, která kvantifikuje rozdíl mezi dvěma průměry, na rozdíl od d obsahuje korekci pro malou velikost vzorku; $\approx 0,2$ malý, $\approx 0,5$ střední, $\approx 0,8$ velký účinek.
- ISCED (International Standard Classification of Education): mezinárodní klasifikace OSN pro úroveň vzdělání; 0 předškolní, 1 první stupeň ZŠ, až 6 doktorské.
- n : velikost vzorku či počet pozorování v datovém souboru.
- p : pravděpodobnost, že by zjištěný efekt vznikl náhodou; hodnoty pod 0,05 označují statistickou významnost.
- $p. b.$ (procentní bod): aritmetický rozdíl hodnot v procentech.
- r : variační rozpětí, rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší hodnotou v sadě.
- SES: socioekonomický statut na základě vrozených, získaných a připsaných charakteristik.
- SERRJ (CEFR): Společný evropský referenční rámec pro jazyky Rady Evropy; 6 úrovní akvizice od A1 po C2.

*Quot linguas quis callet,
tot homines valet.*

J. A. Komenský (1632/1657)

*Kdož více jazyků umí,
více světů moudrosti
v sobě má rozjatých;
nebo každý nový jazyk
jest jako nové okno,
jímž se člověku nový díl
světa a nové světlo
moudrosti otvírá.*

J. A. Komenský (1659)

*Die, [die] welche fremde
Sprachen nicht kennen,
wissen nichts von ihrer
eigenen; sie mögen sich
rühmen, so viel sie wollen,
sie sind und bleiben
borniert. [...] Die Grenzen
der Sprache sind die
Grenzen der Welt, der man
angehört; durch eine
fremde Sprache erobern
wir eine neue Welt.*

J. W. Goethe (1833)

*Mnohojazyčnost není
deficit, ale kompetence.
Je třeba proměnit
perspektivu od deficitu
ke zdrojové orientaci,
aby škola vnímala
jazykovou rozmanitost
jako normu a normalitu.*

E. Tichý (2025)

1

FL2 rozvíjí kognitivní funkce a zlepšuje studijní předpoklady žáků. Má prokazatelně pozitivní vliv na rozvoj exekutivních funkcí, pracovní paměti, metajazykového uvědomění a na logicko-matematickou a čtenářskou gramotnost. Efekt není omezen pouze na žáky nadané ani nezhoršuje výsledky žáků v jiných předmětech.

Metaanalýzy prokazují až středně velký pozitivní vliv učení se FL2 na exekutivní funkce a výsledky v jiných předmětech, bez negativního vlivu na mateřštinu nebo FL1 ($g \approx 0,20-0,35$). Díky FL2 se myšlenkové procesy žáků stávají abstraktnějšími, rozvíjí se jejich metajazykové uvědomění i „užívání“ metajazyka. Vzniká tak kognitivní výhoda podporující obecné myšlenkové a konativní procesy, flexibilitu a kreativitu.

BIALYSTOK – TIMMER – GRUNDY (2019) prokázali, že vícejazyčnost včetně rané výuky FL2 významně zlepšuje exekutivní kontrolu a schopnost řešení konfliktů, a to díky trvalému tréninku cingulárního kortextu (ACC a MCC). Tento efekt je nezávislý na SES či IQ žáka.

GRUNDY – ANDERSON (2023) metaanalýzou prokázali, že žáci s FL2 vykazují lepší inhibiční kontrolu, kognitivní flexibilitu a aktualizaci pracovní paměti ($g \approx 0,25-0,35$); efekt přitom přetrvává i při jazykové výuce s nízkou hodinovou dotací.

DALLINGER – JONKMANN – HOLLMEYER (2016) v longitudinální studii z německých škol (ISCED 2, $n = 1.806$) prokázali pozitivní vliv CLILu na výsledky žáků v neязыkovém předmětu ve výši +8–10 % oproti žákům se standardní výukou (Cohenovo $d \approx 0,20-0,33$). To potvrdili rovněž PIUMA – BROHY – SURMONT (2024), kteří dospěli k +9–14 % ($p < 0,01$). CLILu se věnovali také PIRES (2024) nebo MARSOL (2016).

TRIBUSHININA – MAK – LUCKAAIJ (2023) prokázali pozitivní vliv učení se FL2 na čtenářskou gramotnost a rozvoj a „užívání“ metajazyka u žáků s vývojovými poruchami ($p < 0,05$).

Z kapacitních a koncepčních důvodů nebyly zařazeny výsledky aktuálních výzkumů o individuální vícejazyčnosti (např. GRASZ 2020, KNOLL – THOMA – KUHN 2025).

2

FL2 rozvíjí sociální a kulturní kompetence žáků, zvyšuje jejich interkulturní senzitivitu a motivaci k učení obecně. Nejvýznamnější dopad má na žáky s nízkým SES, neboť dokáže částečně kompenzovat jejich rodinné zázemí.

Tvrzení o přínosech FL2 pouze pro žáky nadané není pravdivé. Studie pro Radu Evropy (2024) ukázala povinnost výuky FL2 jako jeden z nejúčinnějších nástrojů pro rozvoj občanství v interkulturních souvislostech.

EBERHARDT (2013) analýzou dat z indexu digitální ekonomiky a společnosti EU DESI a německých školských statistik (11.000 žáků 9. ročníku) prokázal zvýšení interkulturní kompetence o 15–20 % po dvou letech výuky cizích jazyků a doložil korelaci učení se FL2 a obecné motivace k učení (Cohenovo $d \approx 0,4-0,6$). Žáci s FL2 dosáhli zhruba půlročního nárůstu v pragmatické kompetenci (rekonstrukce záměru autora textu; $r = 0,42$).

LORENZO – GRANADOS – GARCÍA (2023) došli v longitudinální studii o FL2+CLIL ve Španělsku k závěru, že FL2 signifikantně zlepšuje interkulturní kompetenci a empatii žáků (+18–24 p. b.). To potvrdili (+20 p. b.) ve svém výzkumu také MIFSUD – VELLA (2021).

MACKIEWICZ (2025) provedl na základě dat z 20 členských států EU kvantitativní analýzu výuky němčiny jako cizího jazyka, která má dominantní postavení jako FL2 ($n > 1.000$). Prokázal plošný pozitivní dopad výuky FL2 na mnohočetnou inteligenci podle Gardnera a zvýšení obecné motivace k učení.

3

Znalost FL2+ významně zvyšuje zaměstnatelnost, příjem a pracovní mobilitu v dospělosti. Výdaje Česka na zajištění povinné výuky FL2 na ZŠ se mu vracejí zhruba ve dvojnásobné výši.

GINSBURGH – WEBER – MELITZ (2020) prokázali, že sama znalost FL2+, resp. kromě angličtiny také dalšího cizího jazyka, vede u analogických pozic napříč EU k příjmu vyššímu o 8–18 %. FL2 zvyšuje zaměstnatelnosti – u mladých dospělých o 15–20 p. b.

Bundesinstitut für Berufsbildung (2018) zpracoval průzkum mezi zaměstnanci napříč odvětvími (n > 1.000) s cílem zmapovat potřebu a využití FL na německém pracovním trhu. Podle průzkumu 44 % zaměstnanců potřebuje FL v práci, 33 % je přesvědčeno, že lepší znalost FL nebo znalost dalšího FL by jim otevřela lepší pracovní příležitosti. Vliv FL na plat je kvantifikován na +10–15 %.

WENKE (2022) stanovil pro členské státy EU a pro výuku FL2 BCR od 2 : 1 až po 4 : 1. Výpočet zohlednil jak přímé, tak nepřímé ekonomické přínosy (výše mzdy a produktivita), tak nepřímé efekty (zdraví, sociální inkluze, kognitivní rezervy). Došel k závěru, že investice do FL2+ patří mezi ekonomicky nejefektivnější vzdělávací intervence vůbec.

Z kapacitních a koncepčních důvodů nebyly zahrnuty výsledky aktuálních výzkumů o integraci cizinců a ekonomických dopadech individuální akvizice jazyka dané země (např. KNOLL 2020).

4

Povinnost výuky FL2 má inkluzivní charakter, přispívá k vyrovnávání sociálních disparit a umožňuje částečně kompenzovat omezenou funkčnost některých rodin. FL2 povinný pro všechny žáky ZŠ garantuje naplňování rovného přístupu nejen k jazykovému vzdělávání, ale ke vzdělání obecně. Tvzení, že povinnost FL2 prohlubuje sociální nerovnosti, je nejen nepravdivé, ale i manipulativní.

EURYDICE (2023) zpracovala analýzu dopadů reformy ve vzdělávání napříč členskými státy EU (2013–2023). U Slovenska bylo potvrzeno prohloubení disparit ve vzdělávání, dominantně zrušením povinnosti výuky FL2, a o dva roky později (2025) mu bylo doporučeno posílit princip rovného přístupu ke vzdělání. Komparativní perspektivy zpracoval také EUROSTAT (2023, 2025) a OECD (2025).

ŠUKOLOVÁ – ONDRUŠOVÁ – PATÉ (2023) jednoznačně prokázali, že zrušením povinnosti FL2 došlo na Slovensku k systémovému narušení rovného přístupu ke vzdělání a k poklesu obecné motivace žáků k učení. Pozitivně hodnocené skutečnosti, jako jsou homogenizace žáků s FL2 a jejich vyšší motivace, nevyvažují negativní dopady na celou žákovskou populaci. Pohled slovenských učitelů zpracovala např. BAUMOVÁ (2023).

Varovanie zo Slovenska

Od školního roku 2019/2020 Slovensko rozvolnilo nastavení výuky FL na ZŠ. Jednalo se o sadu opatření cílících na větší individualizaci základního vzdělávání prostřednictvím nepovinných předmětů a digitálních nástrojů. Ukotveny byly ve strategii Učíace sa Slovensko (2017) a Moderné a úspešné Slovensko (2020).

Slovenské ministerstvo školství zdůvodňovalo „znepovinení“ FL2 jeho neefektivní a málo kvalitní výukou (o 15–20 % pod průměrem EU;

odhadem 1.200 nekvalifikovaných učitelů jazyků). Proti záměru ministerstva se postavila např. iniciativa To dá rozum.

Za šest let implementace klesl podíl žáků ZŠ s FL2 ze 73 % (2018/2019) na 8,9 % (2023/2024) a na 9,2 % (2024/2025). Podíl žáků dosahujících v FL1 (angličtině) výstupní úroveň B1 sice vzrostl z 65 % na 71 % (průměr EU je 69 %), celková jazyková vybavenost se ale nezlepšila.

Alarmující je míra prohloubení disparit. Podíl žáků s FL2 byl v Bratislavském kraji 20–22 %, v Prešovském a Košickém kraji 4–6 %. Ve východních krajích dosahoval podíl žáků s FL2 s dosaženou výstupní úrovní A1 jen 40 % (2023).

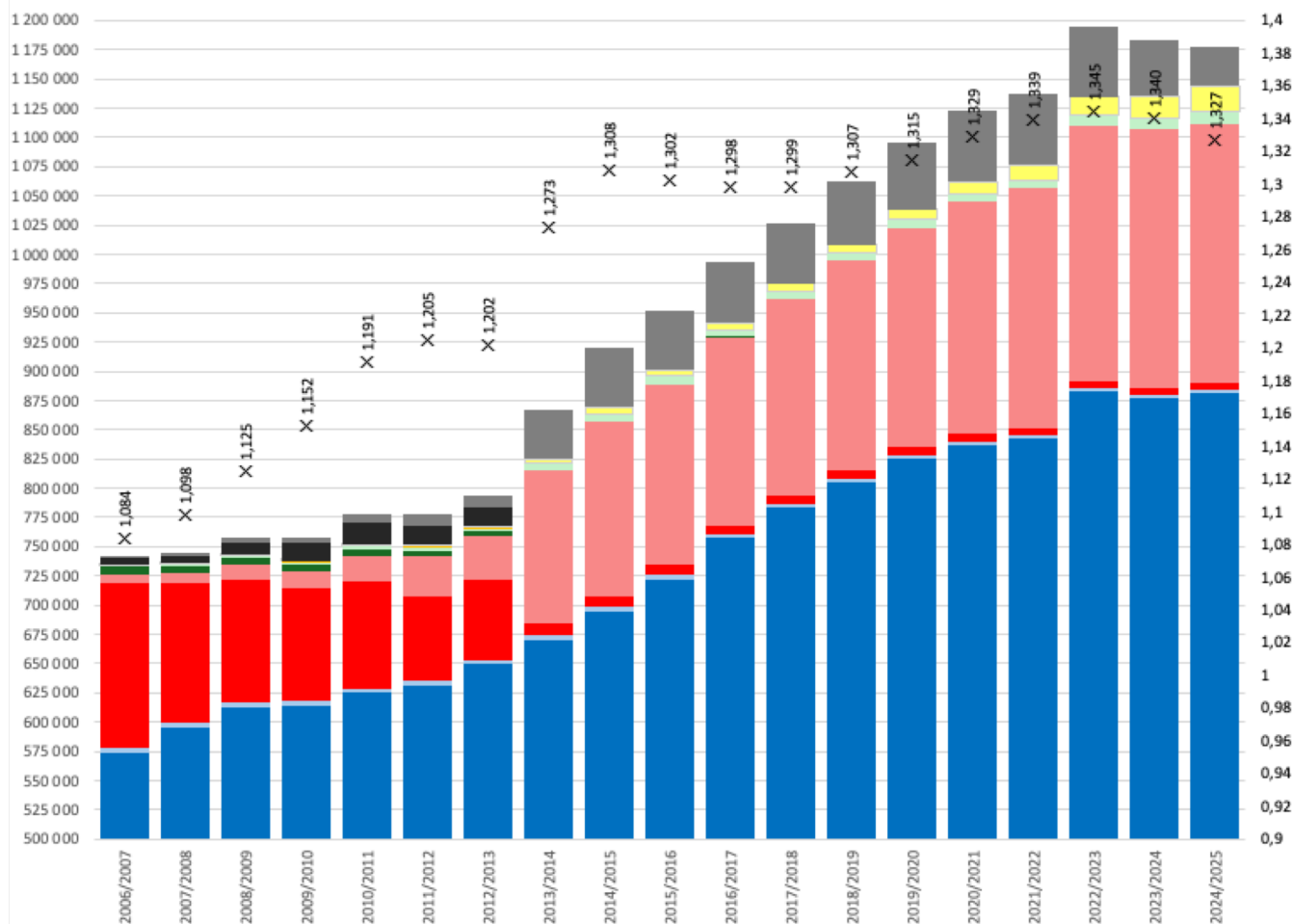
Žáci s nízkým SES volí FL2 ve 3–6 %, žáci s vysokým SES ve 28–33 % (2023).

Principiální spolehnutí se na funkčnost rodiny při výběru volitelných předmětů vedlo ke schematické replikaci vzdělávacích drah a k další extrapolaci SES. Snížením počtu povinných hodin výuky došlo proporčně i k omezení možností školy a třídy by-passovat disfunkční rodinné prostředí.

Dlouhodobé důsledky v podobě enormních sociálních a regionálních disparit, snížení pracovní mobility i postojových a hodnotových proměn společnosti budou jen těžko a velmi nákladně překonatelné.

FL1+2 na ZŠ v Česku (2006-2024)

hlavní osa (500.000–1.200.000): počet žáků ZŠ učících se daný FL
vedlejší osa (0,9–1,4): počet FL na jednoho žáka
FL: **anglický**, **německý**, **francouzský**, **španělský**, **ruský**
tmavý odstín - jako FL1, světlý odstín - jako FL2

FL2 ≠ ½ FL1

Autoři tohoto přehledu souhlasí s tím, že současná výuka FL2 na ZŠ čelí mnoha výzvám. Implementaci nového RVP ZV je možné využít k tomu, aby FL2 přestal být vnímán jen jako polovina FL1. Cíle, a proto i metody a nástroje výuky jsou odlišné a dopady na žáky jedinečné a nenahraditelné. Velká očekávání vzbuzuje implementace revidovaného kurikula a deklarovaná podpora Národního pedagogického institutu. Velice vítaná by byla iniciace zcela nových sad učebnic pro FL2 na ZŠ s výstupní úrovní A1. Autoři tohoto textu jsou přesvědčeni o tom, že hypotetické zrušení povinnosti FL2 by nejenže nebylo adekvátní reakcí na výzvy současnosti, ale že by se tím systémové a chronické neduhy českého školství ještě zhoršily.

Tento text byl vytvořen během první poloviny listopadu 2025 jako soukromá iniciativa tří fyzických osob, o jejich svobodné vůli, v jejich volném čase, bez použití veřejných zdrojů a *pro bono publicae*.

25. 11. 2025 byl zaslán emailem současnému i deklarovanému ministrovi školství s nabídkou (dalších) odborných kapacit jeho autorů.

Autoři děkují předsednictvu Svazu germanistů ČR za souhlas se zveřejněním tohoto dokumentu na webových stránkách Svazu.

andras@pf.jcu.cz
martin.lachout@ujep.cz
vaclav.velcovsky@seznam.cz